

Куш Ю. В.,

аспірант кафедри германської філології

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ВЛАСНІ НАЗВИ ЯК ЗАСІБ НАЙМЕНУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ У НЕСТАНДАРТНІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ)

Анотація. Стаття присвячена вивченню власних назв, що позначають транспортні засоби в англійській, українській та російській нестандартних мовах. Під час аналізу досліджуваних одиниць особлива увага приділяється їх семантичній організації, установлюються групи власних назв на позначення транспортних засобів, а також визначається їх продуктивність у зіставлюваних мовах.

Ключові слова: транспортний засіб, нестандартна мова, власна назва.

Постановка проблеми. Розподіл імен на власні та загальні – один із найстаріших, традиційних способів класифікації лексичного складу мови [1, с. 11].

На власні назви (далі – ВН), або оніми, звернули увагу вже давньоєгипетські й давньогрецькі вчені. Як особливий клас слів вони були виділені спочатку грецькими стоїками, а пізніше – в епоху Відродження та в Новий час (Т. Гоббс, Дж. Локк, Г. Лейбніц). Упродовж усього XIX століття (Дж. Ст. Мілль, Х. Джозефф та ін.) продовжувалася дискусія навколо ВН, у ході якої були висловлені як незаперечні (яких дотримуються багато вчених), так й цілком протилежні судження [2, с. 11].

Незважаючи на велику кількість ономастичного матеріалу, який був накопичений сучасною лінгвістикою, та поновлення інтересу до ВН на початку XXI сторіччя, думки лінгвістів щодо сутності значення ВН цілком різні, тому єдиного підходу до їхньої семантики немає. Протилежність думок стосовно сутності семантики ВН є підставою для дискусій щодо статусу та значення власних назв. Основним джерелом розбіжностей у трактуванні семантики ВН є погляд на їхній мовний статус. ВН розглядаються: а) як абстрактна одиниця мови, яка не має лексичного значення та слугує лише для найменування об'єкта; б) як конкретне позначення певного об'єкта, значення якого містить у собі всю інформацію про нього.

Сьогодні ономастика вважається самостійною лінгвістичною дисципліною й залишається постійним об'єктом пильної уваги дослідників. Ономастика як лінгвістична наука вивчає основні закономірності історії, розвитку та функціонування ВН. Оскільки ономастика виникла на стику наук, вона відрізняється комплексністю предмета дослідження. Як відзначає О. Суперанська, специфіка досліджуваного предмета полягає в тому, що окрім лінгвістичного, він також включає етнографічний, історичний, соціологічний, літературознавчий компоненти, які допомагають лінгвістові виокремити специфіку об'єктів і традиції, пов'язані з їх найменуванням [3, с. 78]. Постійне поповнення фонду різноструктурних мов новими лексичними одиницями (далі – ЛО) зумовлює потребу вивчення ВН на позначення наземних транспортних засобів (далі – НТЗ) та здійснення детального семантичного аналізу цих лексичних одиниць. Стаття присвячена вивченню ВН, що позначають НТЗ

в англійській, українській та російській нестандартних мовах (розмовна мова, сленг, жаргон, арг), тобто назв спеціальних засобів для перевезення вантажу, транспортування людей та ін., напр.: англ. *clever Mike* – «велосипед», букв. – «розумний Майк» (назва майстерні технічного обслуговування та ремонту велосипедів у Лондоні); рос. *Инна* «автомобіль іноземного виробництва, іномарка»; укр. *дашка* «автомобіль «Ауді». Теоретичну базу дослідження складають наукові праці таких лінгвістів, як І. Арнольд [4], В. Бондалетов [2], Л. Крисін [5], Д. Лакофф [6] А. Ліпатов [7], Н. Подольська [8], А. Романов [9], Л. Ставицька [10], О. Суперанська [3] та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність запропонованого дослідження визначається підвищеним інтересом лінгвістів до проблем вивчення семантичної організації різних лексико-семантичних груп, одну з яких складають НТЗ, а також відсутністю спеціальних досліджень, присвячених онімам на позначення транспортних засобів у зіставному аспекті. **Мета статті** полягає в установленні спільних та відмінних рис у семантичній організації онімів на позначення НТЗ в англійській, українській та російській нестандартних мовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- визначити корпус онімів на позначення НТЗ в англійській, українській та російській нестандартних мовах;
- виділити групи онімів позначення НТЗ у зіставлюваних мовах;
- виявити їхні семантичні особливості;
- установити продуктивність досліджуваних одиниць.

Для розв'язання цих завдань застосовуються такі **методи** дослідження:

- *зіставний метод*, спрямований передусім на виявлення спільних і відмінних рис у семантиці онімів на позначення НТЗ в англійській, українській та російській нестандартних мовах;
- *описовий метод*, який уможливорює систематизацію формальних і семантичних особливостей онімів на позначення НТЗ у різноструктурних мовах;
- *компонентний аналіз*, що використовується для визначення інтегральних і диференціальних семантичних елементів онімів на позначення НТЗ;
- *кількісний аналіз*, який застосовується для визначення продуктивності онімів на позначення НТЗ у порівнюваних мовах.

Об'єктом дослідження є оніми на позначення НТЗ у різноструктурних мовах, а предметом – їх семантика.

Матеріалом дослідження слугувала суцільна вибірка онімів на позначення НТЗ із тлумачних словників сленгу та розмовної англійської мови за редакцією Т. Дельзела [11], Р. Спірса [12], Т. Торна [13] в англійській мові; Т. Кондратюк [14], С. Пирка-

ло [15], Л. Ставицької [16] в українській мові; В. Бикова [17], М. Грачова [18], В. Єлістратова [19] та ін. у російській мові. Корпус досліджуваних у роботі лексем в англійській мові складає 30 од., у російській – 11 од., в українській – 9 од.

Виклад основного матеріалу. Зіставний семантичний аналіз онімів на позначення НТЗ в англійській, українській та російській нестандартних мовах свідчить про те, що номінація НТЗ базується на ВН відповідно до тих чи інших об'єктів. У межах цього аналізу встановлено чотири групи онімів на позначення НТЗ.

Антропоніми на позначення НТЗ. Розглянемо першу групу онімів, до якої належать антропоніми на позначення НТЗ (англ. – 13 од., рос. – 5 од., укр. – 5 од.), які є найбільш численними в англійській мові (13 од.) порівняно з російською (6 од.) та українською (4 од.). Семантичний аналіз деяких англійських НТЗ вказує на те, що номінація НТЗ здійснюється за допомогою метафори, яка забезпечує експресивність ЛО в нестандартних мовах, насамперед у сленгу. Антропоніми на позначення НТЗ базуються на метафоричному переносі, завдяки якому має місце номінація цих ЛО та в основі якого лежать певні номінативно-мотивувальні ознаки (далі – НМО): «швидка реакція та спритність спортсмена (боксера) → швидка реакція та спритність НТЗ» (англ. *Joe Baksi (Baxi)* – «таксі» (Джо Баксі – американський боксер)); «швидкість руху спортсмена (жінки-бігуна) → швидкість руху НТЗ» (англ. *Mary Decker* – «поліцейський транспортний засіб, який швидко пересувається» (Мері Декер – американська жінка-бігун на середню дистанцію)); «гастрольне життя актора, який багато подорожує → регулярне курсування потяга через міста / країни» (англ. *John Wayne* – «потяг» (Джон Вейн – американський актор)). До цієї групи також належать ЛО *Johnny O'Brien* – «(критий) товарний вагон» та *Iron Mike* – «велосипед», метафоричне перенесення в яких будується на НМО «сила, міць, спритність спортсмена → сила, міць, спритність НТЗ» (Джонні О'Брайєн – американський бейсболіст, пітчер, який, як відомо, мав хороші фізичні дані; Залізний Майк (*Iron Mike*, букв. – «Залізний Майк») – прізвисько видатного американського боксера Майка Тайсона).

В одному з прикладів емпіричного матеріалу має місце метафоричне порівняння з водним ТЗ (лайнром) (НМО «великий розмір лайнера → великий розмір НТЗ»), напр.: англ. *Queen Mary* – «велика автоцистерна» («Куїн Мері» – трансатлантичний лайнер). Ще одним досить цікавим прикладом, який входить у групу антропонімів на позначення НТЗ, виступає англійська ЛО *Henry* – «будь-який автомобіль марки «Форд». Цей НТЗ отримав свою назву завдяки засновнику корпорації «Форд Мотор» Генрі Форду (*Henry Ford*) та є результатом метонімічного переносу, тобто відбувається перенесення назви з одного предмета (людини, явища, дії) на інший на основі їх суміжності.

Мотивація ВН, у тому числі антропонімів, тісно пов'язана з історією, культурою, традиціями та літературою народу. Так, серед англійських досліджуваних ЛО трапляються антропоніми в складі ідіом, напр.: *black maria* – «поліцейський автомобіль для перевезення арештантів». За версією одного з електронних словників, ця ідіома походить від імені темношкірої жінки Марії Лі (*Maria Lee*), яка жила в XIX сторіччі, мала свій власний пансіон у Бостоні та допомагала представникам поліції супроводжувати нетверезих і нестриманих гостей до в'язниці [20]. У деяких випадках мотивація ВН стерта, але може бути відновлена за допомогою етимологічного аналізу, напр.:

англ. *black Betty* – «автомобільний фургон для транспортування в'язнів». Як зазначено в електронному словнику *encyclopedia.thefreedictionary.com*, ця ідіома (*black Betty*, букв. – «чорна Бетті») позначала такі об'єкти, як мушкет, пляшка віскі, батіг, автомобіль пенітенціарної служби [21].

Кількість антропонімів серед НТЗ у східнослов'янських мовах обмежена (рос. – 5 од., укр. – 5 од.). На відміну від досліджуваних ЛО англійської мови, які розглядаються в ракурсі метафоризації, характерною ознакою утворення антропонімів на позначення НТЗ в українській та російській мовах є звукова імітація найменувань НТЗ, тобто використання ВН, яка за звучанням відповідає певним найменуванням НТЗ. Прикладом таких НТЗ в обох слов'янських мовах є ЛО «*Авдотья*», що позначає автомобіль марки «Ауді». У російській мові для найменування мікроавтобуса *NISSA* використовуються похідні імена від імені *Анна*: рос. «*нюська*, *нюшка*». До антропонімів на позначення НТЗ, які базуються на звуковій імітації, належать такі ЛО: рос. *инна* – «автомобіль іноземного виробництва, іномарка»; укр. *маша* – «машина»; *Даша* – «автомобіль «Ауді», *Федя* – «автомобіль марки «Форд».

Топоніми на позначення НТЗ. До другої групи НТЗ відносяться оніми на позначення НТЗ, які у своєму складі мають топоніми або повністю представлені ними. У ході дослідження було встановлено, що топоніми на позначення НТЗ присутні в англійській (14 од.), російській (3 од.) та в українській (2 од.) мовах. До англійських топонімів на позначення НТЗ можна віднести такі ЛО: англ. *Coney Island* – «візок для доставки ланча / обіду» (Коні-Айленд (*Coney Island*) – півострів, розташований у Брукліні, відомий своїм парком розваг і пляжем; англ. *Poland-and-China* – «чорно-білий поліцейський автомобіль» (*Poland-and-China*, букв. – «Польща-та-Китай»). Цей приклад базується на антонімічному порівнянні, тобто кольори НТЗ (чорний, білий), які є абсолютним протиставленням, порівнюються з такими країнами, як Польща та Китай, які також мають абсолютно різні культури та відрізняються своїми традиціями.

Серед англійських топонімів на позначення НТЗ зустрічаються такі, що представлені складовою частиною словосполучення, напр.: *Kenosha Cadillac* – «будь-який автомобіль американської автомобільної компанії «Емерікен Моторс», букв. – «*кеноський кадиллак*» (Кеноша – місто в однойменному окрузі, штат Вісконсин, США, де знаходиться основний завод із виробництва автомобілів компанії «Емерікен Моторс»); *Mexican Buick* – «автомобіль марки «Шевроле», букв. – «*мексиканський б'юїк*»; *Texas Cadillac* – «повнопривідний позашляховик марки «Шевроле», букв. – «*тexasький кадиллак*».

Досить цікавий приклад НТЗ, у складі якого є топонім, представлений англійською ЛО *Detroit vibrator* – «вантажівка з напівпричепом марки «Шевроле», букв. – «*детройтський вібратор*». Невипадково вживається топонім *Detroit* (*Detroit*), оскільки в цьому місті на півночі США розташована американська автомобільна корпорація «Дженерал Моторс», до якої належить автомобільна компанія «Шевроле». Слід зазначити, що НТЗ *Detroit vibrator* базується на метафоричному порівнянні вібратора (приладу, пристрою, який утворює й передає коливання в простір предметам чи матеріалам [22, с. 163]) з найменуванням НТЗ. Цей метафоричний перенос ґрунтується на НМО «Коливання вібратора → коливання НТЗ під час його руху». Розглянемо ще один англійський НТЗ із топонімом у своєму складі: *Japanese beetle* – «будь-який маленький автомобіль японського виробництва», букв. – «*японський жук*». Ця

ЛО порівнюється з такою комахою, як жук (англ. *beetle*) (анімалістична метафора), тобто порівняння базується на параметричній ознаці (НМО – «маленький розмір, форма комахи → маленький розмір, форма НТЗ»). Топонім *Japanese* («японський»), який входить до наведеної ЛО, указує на країну виробництва автомобіля (Японія).

Топоніми на позначення НТЗ у слов'янських мовах здебільшого вказують на країну виготовлення НТЗ, пор.: укр. *берлін* – «чотиримісна карета» (*Берлін* – місто, столиця Німеччини); укр. *німець* – «автомобіль марки «БМВ» («БМВ» – німецький автобудівний концерн), рос. *баварець* – «автомобіль марки «БМВ» (баварець – мешканець федеральної землі Баварія, що на півдні Німеччини); рос. *американка* – «модель автомобіля, який був збудований у США»; *японка* – «модель автомобіля, який був збудований в Японії».

Етніоніми та міфоніми на позначення НТЗ. Третя група онімів на позначення НТЗ охоплює етніоніми та міфоніми. Етніоніми на позначення НТЗ зустрічаються тільки в англійській (1 од.) та українській (1 од.) мовах. Для номінації НТЗ в англійській мові використовується термін *янки* (зневажливе та образливе прізвисько мешканців північних штатів Америки в південних штатах під час Громадянської війни), напр.: *Yankee clipper* – «північноамериканська вантажівка для перевезення меблів під час переїзду», букв. – «машинка для підстригання волосся янки». До групи українських етніонімів на позначення НТЗ також належить ЛО *гуцул* – «автомобіль «ЛуАЗ» (автомобіль Луцького автомобільного заводу, який вважається радянським вантажопасажирським мікролітражним легковим автомобілем підвищеної прохідності). Цей НТЗ, який був призначений для різних місцевостей, у тому числі й гірських, із поганою прохідністю, порівнюється з гуцулом, тобто мешканцем гірських районів Карпат (НМО – «район проживання людини → район пересування НТЗ»).

Міфоніми на позначення НТЗ зустрічаються тільки в англійській (2 од.) та російській (3 од.) мовах. Під час семантичного дослідження було встановлено, що всі ЛО цієї групи базуються на використанні вторинної номінації вигаданих об'єктів для їх подальшого порівняння з тим чи іншим НТЗ. У російській мові до міфонімів на позначення НТЗ належать: *аполлон* – «автобус на базі вантажного автомобіля» (Аполлон – божество сонця в давньогрецькій міфології), *икар* – «автомобіль», *икарушка* – «автобус марки «Ікарус».

Англійські міфоніми на позначення НТЗ представлені такими ЛО: *peter pan* – «автомобіль-фургон» (Пітер Пен – вигаданий персонаж, нестаріючий хлопчик, який живе в країні під назвою Нетландія); *King Kong* – «гоночний автомобіль марки «Додж» або «Плімут» із напівсферичною камерою згорання в головці циліндра для досягнення високої питомої потужності» (Кінг-конг – вигаданий персонаж масової культури ХХ сторіччя, гігантська горилла).

Висновки. Проведений аналіз онімів, які позначають наземні транспортні засоби в англійській, українській та російській нестандартних мовах, дозволив зробити такі висновки.

1. Наземний транспортний засіб є невід'ємним атрибутом повсякденного життя кожної людини, усі види якого мають свої найменування серед водіїв та пасажирів.

2. Номінація транспортних засобів є складним і багатограним процесом, що відображає життєвий досвід людини в різних сферах діяльності й тісно пов'язаний із переосмисленням (вторинною семантикою).

3. У процесі зіставного дослідження онімів на позначення НТЗ було встановлено, що кількість онімів в англійській мові (30 од.) значно вища, ніж у російській (11 од.) та українській (9 од.) мовах. Це свідчить про те, що в англійській мові ономастична лексика є більш активною, ніж у досліджуваних слов'янських мовах.

4. Треба зазначити, що в ономастиці найчастіше виокремлюють два найбільших розділи – антропоніміку й топоніміку. Неможливо переоцінити значення обох галузей для історичних досліджень, тому що найменування людей і назви географічних об'єктів несуть у собі відбиток історичних подій та часто є єдиним джерелом історичної інформації.

5. На відміну від слов'янських мов, в яких антропоніми на позначення НТЗ утворені за допомогою звукової імітації та представлені значно меншою кількістю (10 од.), для онімів на позначення НТЗ в англійській мові продуктивним є процес метафоричного переосмислення (вторинної номінації). Це означає, що найменування НТЗ здійснюється на основі різних метафоричних моделей із застосуванням певних НМО. Найбільш активно процес номінації серед англійських онімів на позначення НТЗ у зіставлюваних мовах відбувається з використанням параметричних ознак (розмір, маса, форма) та фізичних ознак людини (сила, міць, спритність).

6. Більшість проаналізованих топонімів на позначення НТЗ складається переважно з англійських ЛО (14 од.), вказуючи на країну походження того чи іншого НТЗ.

7. Семантичний аналіз найменувань НТЗ вказує на наявність етніонімів як в англійській мові, так і в слов'янських мовах, але їхня кількість однаково незначна (англ. – 2 од., укр. – 1 од.). Стосовно міфонімів, які трапляються тільки в англійській і російській нестандартних мовах (рос. – 3 од., англ. – 2 од.), слід зазначити, що в англійській мові НТЗ порівнюються з казковими персонажами, а в російській – з божествами.

8. Головними факторами, які впливають на семантику онімів на позначення НТЗ та їхню продуктивність, є: 1) особливості менталітету того чи іншого народу, його цінності, прихильність до певного виду транспорту; 2) оцінно-емоційне забарвлення іменників (часто жартівливе, іронічне, зневажливе) ґрунтується на сталих у мовній свідомості стереотипах відносно певного транспортного засобу (його зовнішнього вигляду, марки виробника, технічних характеристик і т. ін.).

9. Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні особливостей семантичної організації іменників на позначення НТЗ.

Література:

1. Мезенко А. Учебно-методический комплекс «Ономастика» / А. Мезенко, В. Генкин, А. Деревяго. – Витебск : Витебский гос. ун-т им. П.М. Машерова, 2012. – 152 с.
2. Бондалетов В. Русская ономастика : [учеб. пособие для студентов пед. и н-тов]. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
3. Суперанская А. Общая теория имени собственного / А. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 367 с.
4. Арнольд И. Лексикология современного английского языка / И. Арнольд. – 2-е изд., перераб. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. – 376 с.
5. Крысин Л. Современный русский язык : социальная и функциональная дифференциация / Л. Крысин. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 565 с.
6. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живем / Д. Лакофф, М. Джонсон ; перевод с англ. Н. Перцова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–415.

7. Липатов А. Сленг как проблема социолектики : [монография] / А. Липатов. – М. : Эллис, 2010. – 318 с.
8. Подольская Н. Словарь русской ономастической терминологии / Н. Подольская. – М. : Издательство «Наука», 1978. – 200 с.
9. Романов А. Современный русский молодежный сленг. – Мюнхен : Verlag Otto Sagner, 2004. – 206 с.
10. Ставицька Л. Аргю, жаргон, сленг : соціальна диференціація української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
11. Dalzell T. The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English / T. Dalzell, T. Victor. – 8th Edition. – London. New-York : Routledge. – 721 p.
12. Spears A. NTC's Dictionary of American slang and colloquial expressions / A. Spears. – 3-d Edition. – NTC Publishing Group. – 560 p.
13. Thorne T. Dictionary of contemporary slang / ed. by T. Thorne. – 3-d Edition. – London : A & C Black. – 494 p.
14. Кондратюк Т. Словник сучасного українського сленгу / Т. Кондратюк. – Харків : Фоліо, 2006. – 350 с.
15. Словник українського молодіжного сленгу / укл. С. Пиркало ; за ред. Ю. Мосенкіса. – К. : АТ ВІПОЛ, 1998. – 288 с.
16. Ставицька Л. Український жаргон : [словник]. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
17. Быков В. Русская феня. Словарь современного интержаргона асоциальных элементов / В. Быков. – Мюнхен : Ферлаг Отто Загнер, 1992. – 173 с.
18. Грачев М. Словарь современного молодежного жаргона / М. Грачев. – М. : Эксмо, 2007. – 672 с.
19. Елистратов В. Словарь русского аргю / В. Елистратов. – М. : Русские словари, 2000. – 694 с.
20. Oxford Dictionaries – Dictionary, Thesaurus, Grammar [Electronic resource]. – Access mode : <http://en.oxforddictionaries.com>.
21. The Free Dictionary. By Farlex [Electronic resource]. – Access mode : <http://encyclopedia.thefreedictionary.com>.
22. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головн. ред. В. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Куш Ю. В. Имена собственные как способ наименования транспортных средств в нестандартном языке (на материале английского, украинского и русского языков)

Аннотация. Статья посвящена изучению имен собственных, которые обозначают транспортные средства в английском, украинском и русском нестандартных языках. В ходе анализа исследуемых единиц особое внимание уделяется их семантической организации, устанавливаются группы имен собственных, которые обозначают транспортные средства, а также определяется их продуктивность в сопоставляемых языках.

Ключевые слова: транспортное средство, нестандартный язык, имя собственное.

Kushch I. The proper names as the method of nomination of the vehicles in the non-standard languages (based on the English, Ukrainian and Russian languages)

Summary. The article is devoted to the study of the proper names, which denote vehicles in the English, Ukrainian and Russian non-standard languages. In the process of studying of the investigated units the special consideration is given to the semantic organization, the groups of the proper names are identified, which denote vehicles, and also their productivity is determined in the languages which are compared.

Key words: vehicle, non-standard language, proper name.